ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS
FOLIA OECONOMICA 160, 2002

*Bożena Mikołajczyk**

WSPÓŁCZESNE PROBLEMY RACHUNKOWOŚCI MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

W roku 2000 zostały zakończone prace na temat Accounting by Small and Medium Sized Enterprises, objętych programem Międzynarodowej Grupy Ekspertów ds. Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości przy ONZ (UNCTAD-ISAR). Jednostką koordynującą międzynarodowy projekt badawczy był Uniwersytet Genewski (HEC, Hautes Etindes Commerciales). W badaniach uczestniczyli: badacze–wolontariusze z Ameryki Południowej, Afryki, Azji i Europy w tym z Polski oraz Deloite and Touche, Pricewaterhouse Coopers. Zespół badawczy był prowadzony przez Petera Waltona (Uniwersytet w Genewie), a wkład wniosło wiele osób z różnych kontynentów, w tym zespół prof. Alicji Jarugowej oraz prof. Bożeny Mikołajczyk (Uniwersytet Łódzki).

Wyniki uzyskane w tym badaniu stały się m. in. podstawą do dyskusji w zakresie potrzeb dotyczących rachunkowości małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) na XVII sesji ISAR w Genewie w czerwcu 2000 r.

Niniejsze opracowanie ma na celu przekazanie najważniejszych spostrzeżeń z raportu opracowanego przez światowych ekspertów dotyczących analizy potrzeb MSP w zakresie rachunkowości, aktualnych regulacji, praktyki i problemów z tym związanych. Ponadto zostanie przedstawiony zalecany zarys rozwiązań modelu rachunkowości dla MSP[1].

Rachunkowość spełnia kluczową rolę w działalności każdej firmy. Upraszczając wywód, zadaniem jej jest liczenie wyniku (*keep the score*), by przedsiębiorca orientował się, jaka jest sytuacja majątkowa i finansowa firmy, ile wynosiła sprzedaż, jakie były koszty, który rodzaj działalności był rentowny, czy ceny zapewniają odpowiednią marżę itp. Odzwierciedla ona również relacje przedsiębiorstwa z otoczeniem poprzez np. zobowiązania, należności. W sumie umożliwia przedsiębiorcy zaprezentowanie informacji

* Prof. dr hab. w Katedrze Finansów i Bankowości UŁ.

[1] *Accounting by Small and Medium-Sized Enterprises*, Raport by the UNCTAD-ISAR, Seventeenth session, Geneva, 3–5 July 2000.

dotyczących działalności firmy wierzycielom, urzędom podatkowym i innym odbiorcom zewnętrznym. Im większe jest przedsiębiorstwo, tym bardziej rozbudowana jest jego rachunkowość do sprawozdań finansowych włącznie, stwierdza się, że potrzebują one „accounting passport". Ponadto rachunkowość jest ważnym narzędziem zarządzania, dostarcza bowiem informacji, na podstawie których podejmowane są decyzje strategiczne, taktyczne i operacyjne.

Ułatwia również planowanie i kontrolę w różnych przekrojach dla różnych potrzeb. Ponieważ jej użyteczność wynika z faktu uwidaczniania (*makes visible*) istoty i skali działania firmy, rodzi to wśród przedsiębiorców naturalną obawę, że owa jawność może być wykorzystana przez władzę w celu „nałożenia podatku", wprowadzenia koncesjonowania, czy też zastosowania kontroli. Stąd przedsiębiorcy niechętnie prowadzą pełną sprawozdawczość, choć niektórzy stwierdzają, że byłaby ona niezbędna dla posiadania pełnej informacji stanowiącej podstawę zarządzania i oceny sytuacji finansowej firmy np. przez instytucje finansowe, głównie banki. Traktowanie rachunkowości jako narzędzia tortur (*tool of oppression*) wynika głównie z faktu, że przedsiębiorcy małych i średnich firm często nie legitymują się wykształceniem ekonomicznym, a ponadto w tym zakresie wymagana jest specjalistyczna wiedza z zakresu podatków (według prawa podatkowego i bilansowego).

Często występuje przy tym przeszkoda w oddzieleniu przedsiębiorstwa od właściciela (*business from the owner*). W niektórych kulturach pojęcie własności jest płynne i nie istnieje ścisła granica pomiędzy współwłasnością (pojedynczej osoby, rodziny, osób obcych) a własnością. Poza tym nawet, jeżeli własność jest udokumentowana, przedsiębiorcy mają trudności z oddzieleniem wydatków firmy od wydatków osobistych. Taka sytuacja uniemożliwia ocenę działalności firmy.

Wyżej wymienione fakty można zaliczyć zdaniem ekspertów do barier psychologicznych w prowadzeniu księgowości.

Uważa się, że w przypadku, gdy przedsiębiorcy sami prowadzą księgowość, mają stosowne wykształcenie i dostęp do profesjonalnych szkoleń. Są to jednak – jak wynika z badań – w przeważającej mierze przedsiębiorcy, którzy faktycznie nie rozumieją rachunkowości i nie mają możliwości samokształcenia choćby na kursach. Alternatywą dla nich powinno być powierzenie prowadzenia księgowości specjalistycznej firmie.

Jest to rozwiązanie stosowane przez firmy w krajach wysoko rozwiniętych lub przechodzących transformację rynkową, ale rzadko spotykane w krajach rozwijających się. Pojawia się tutaj kwestia wynagrodzenia dla księgowego i użyteczności sprawozdawczości, która zdaniem przedsiębiorców dla małych firm potrzebna jest tylko dla celów podatkowych. Biura rachunkowe nie oferują usług obejmujących regularne dostarczanie informacji dla rachun-

kowości zarządczej, która umożliwiałaby pomiar i poprawę efektywności gospodarowania.

Drugi problem przedstawiony w omawianym raporcie wiąże się z systemem rachunkowości. Rozwój sprawozdawczości finansowej był konsekwencją rewolucji przemysłowej, a rachunkowość uznawano jako niezbędną przy organizacji przedsiębiorstwa. W krajach natomiast, gdzie podstawą gospodarki było rolnictwo nie istniała potrzeba rozwoju rachunkowości, a istniejące regulacje powstawały *ad hoc* i nie mogły zatem spowodować stworzenia jednolitego systemu rachunkowości – *homogeneous accounting environment*.

W Afryce „francuskiej" istnieją specjalne regulacje odnoszące się do rachunkowości małych przedsiębiorstw. Natomiast w krajach będących dawniej koloniami brytyjskimi legislacje opierają się na brytyjskim kodeksie spółek z 1948 r.

Z wypowiedzi specjalistów tych zagadnień wynika, że system francuski choć zaprojektowany jest dla małych i średnich firm wymaga w pełni rozwiniętego systemu rachunkowości nawet w przypadku najmniejszych firm. W efekcie powstrzymuje to mikroprzedsiębiorstwa „szarej strefy" od przechodzenia do formalnego sektora. System brytyjski nakierowany jest głównie na duże spółki publiczne i w znacznym stopniu nie odpowiada potrzebom małych przedsiębiorstw w krajach rozwijających się.

Na obecnie funkcjonujący system rachunkowości mogą mieć wpływ historyczne uwarunkowania i istniejące w tym względzie zwyczaje. Dotyczy to głównie rozwijających się krajów, które w przeszłości stanowiły kolonie zwłaszcza francuskie i brytyjskie.

Głównymi graczami na scenie gospodarczej krajów rozwijających się są filie korporacji ponadnarodowych i wielkie firmy doradcze. Dostarczają one zarówno kapitału i miejsc pracy, przy czym są często uprzywilejowane m. in. w kwestii podatków. Również rachunkowość mogą prowadzić zgodnie z zasadami obowiązującymi w całej grupie kapitałowej, zamiast dostosować się do wymogów danego kraju.

W wielu krajach rządy, a również instytucje finansowe międzynarodowe, podejmują kroki wspierające rozwój gospodarczy określonych dziedzin w danym kraju. Powstają w rezultacie *parastatal organisations*, prowadzące szeroką działalność, od bankowej do sprzedaży artykułów konsumpcyjnych. Instytucje te zwykle nie respektują regulacji w zakresie rachunkowości. Często działają na podstawie specjalnego statutu, określającego także wymogi w zakresie rachunkowości, a więc nie podlegają takim samym przepisom jak inne przedsiębiorstwa.

Jedynymi regulacjami obowiązującymi mikro i małe przedsiębiorstwa (stanowiące znaczną część wszystkich MSP) są przepisy podatkowe.

Ustawa o rachunkowości obowiązuje przedsiębiorstwa średniej wielkości. Kraje rozwijające się dążą do rozwoju rynku papierów wartościowych

i w związku z tym działania legislacyjne nakierowane są na sektor dużych przedsiębiorstw mających dobrą kondycję finansową. Stąd regulacje w tym zakresie oparte są zwykle na wytycznych Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości IASC.

W niektórych krajach przechodzących transformację gospodarczą sytuacja jest zdaniem grupy opracowującej raport nieco inna, ale również skomplikowana. Istniejące regulacje w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej mogą być w prosty sposób przetransponowane na grunt tej grupy krajów. Z kolei skuteczność rozwiązań „importowanych" zależy od ich wsparcia przez profesjonalistów z dziedziny rachunkowości, finansów, prawa, a również przedstawicieli pracodawców skupionych w różnych agendach pozarządowych. Niekiedy, oferowane przez Zachód skomplikowane rozwiązania, mogą być przystosowywane przez wiele lat.

Następny problem występujący w raporcie dotyczy zróżnicowania sprawozdawczości. Przez ostatnie dwieście lat (podczas których rozwinęła się rachunkowość finansowa taka jaką znamy obecnie) przyjmowano jako aksjomat istnienie jednego systemu rachunkowości przedsiębiorstw komercyjnych. Mimo iż w krajach rozwiniętych dostrzeżono konieczność zróżnicowania sprawozdawczości we własnym kraju, to za granicą promowały one koncepcję jednolitego systemu rachunkowości.

Podstawą rachunkowości przedsiębiorstw komercyjnych jest reguła: nie ma uzasadnienia odmiennego traktowania takiej samej transakcji w podmiotach o różnej wielkości. Wpływ transakcji sprzedaży np. o wartości 10 000 $ ma inne znaczenie w przedsiębiorstwie małym niż dużym.

Nie ma wątpliwości, że powinna ona zostać zaksięgowana jako transakcja sprzedaży, jednak ekonomiczne jej konsekwencje są całkiem różne i rachunkowość winna ową odmienność uwzględniać.

Regulacje nie powinny więc opierać się na założeniu, że taki sam rozmiar transakcji jest jednakowym w skutkach przedsięwzięciem dla firm o różnej wielkości.

Uważa się, że przekonanie o konieczności przyjęcia jednolitych zasad rachunkowości dla wszystkich przedsiębiorstw jest jednym z czynników powodujących istnienie bariery „księgowej" do ujawniania działalności.

Niektóre kraje (np. Australia), dostrzegły ten problem i zwolniły małe przedsiębiorstwa z przestrzegania wymogów w zakresie sprawozdawczości finansowej.

Inne kraje (np. Francja, Niemcy, Wielka Brytania) uznały przynajmniej, że charakter sprawozdawczości małych firm ma być inny niż dużych przedsiębiorstw.

W krajach rozwiniętych problem rachunkowości nie istnieje, wiedza w tym zakresie jest wysoka i występuje pełna podaż usług rachunkowych. Problem dotyczy raczej złagodzenia obciążeń administracyjnych dla małych

i średnich przedsiębiorstw, żeby nie były bardziej pracochłonne i czasochłonne w relacji do dużych przedsiębiorstw. Na podstawie ostatnich badań Canadian Institute Chartered Accountants zidentyfikował następujące zagadnienie: przy koncepcji istnienia jednolitego zestawu powszechnie akceptowanych zasad rachunkowości, przedsiębiorstwa pozagiełdowe muszą przestrzegać tych samych zasad, jakie obowiązują spółki giełdowe.

Państwa o anglosaskim modelu rachunkowości, podobnie jak Kanada[2] na ogół dostosowują swoje regulacje do potrzeb spółek giełdowych oraz wymagają od MSP przestrzegania tych samych zasad. Ostatnie posunięcia związane z opracowanymi standardami sprawozdawczości finansowej małych przedsiębiorstw w Wielkiej Brytanii nie stanowią jednak odejścia od koncepcji jednolitego zestawu zasad rachunkowości, lecz po prostu umożliwiają małym firmom zmniejszanie zakresu informacji. Nacisk międzynarodowej harmonizacji na duże firmy, które są notowane na kilku giełdach spowodował, że kraje takie, jak Austria, Francja, Niemcy i Włochy zaakceptowały zróżnicowanie sprawozdawczości. Duże międzynarodowe spółki giełdowe sporządzają sprawozdania, kierując się zasadami międzynarodowymi zamiast regulacjami krajowymi. Ponadto kraje Europy kontynentalnej akceptują różnice między potrzebami w zakresie sprawozdawczości małych, prywatnych firm a potrzebami ponadnarodowych spółek publicznych.

W omawianym raporcie występuje również zagadnienie związane z wiedzą osób zajmujących się rachunkowością. Poziom rozwoju rachunkowości różni się znacznie wśród krajów rozwijających się. Niektóre z nich odznaczają się wysokim poziomem wiedzy z tego zakresu, w innych choć środowisko profesjonalistów rachunkowości jest liczne, to wiedza jest znikoma, a w pozostałych krajach rachunkowość po prostu nie istnieje. Sytuacja taka ma miejsce, mimo że w większości krajów rozwijających się występują firmy doradcze z Wielkiej Piątki, które mogą oferować swoje usługi w zakresie rachunkowości. Usługami wysoko wykwalifikowanych audytorów są zainteresowane wyłącznie duże przedsiębiorstwa, a małe firmy interesują tanie porady w zakresie rachunkowości i zarządzania finansami.

Znane firmy doradcze mogą zaoferować im usługi za stosunkowo wysoką cenę. Francuscy *experts-comptables* prawdopodobnie są instytucją najlepiej przygotowaną do świadczenia usług konsultingowych. Jednak oferują oni bardziej „zaawansowane" usługi i z tego powodu droższe niż te, których wymagają małe przedsiębiorstwa w krajach rozwijających się.

Wiedza i wyniki badań były podstawą sformułowania przez ekspertów–autorów raportu pożądanych cech systemu rachunkowości dla MSP. Ogólne wnioski w tym zakresie są następujące.

---

[2] *Financial Reporting by Small Business Enterprise*, CICA, Toronto (Ontario) 1999.

Tylko niewielka liczba badanego segmentu przedsiębiorstw w krajach rozwijających się prowadzi formalną księgowość, co stanowi przeszkodę w dalszym ich rozwoju. Przedsiębiorcy mają znikome rozeznanie o zyskowności firmy oraz strukturze kosztów. Nie są również w stanie pozyskiwać kapitału, ponieważ nie potrafią obliczyć opłacalności przedsięwzięcia i podać wymaganych wskaźników odzwierciedlających sytuację finansową ich firmy. W efekcie przedsiębiorstwa narażone są na ryzyko z perspektywy podatkowej, gdyż instytucje podatkowe nie mając dokładnych informacji o sytuacji finansowej firmy, nie mogą przyznać ulgi czy zwolnienia podatkowego. Jednocześnie przedsiębiorcy nie są w stanie zakwestionować nadmiernego podatku.

Patrząc w pierwszej kolejności na kwestię zyskowności, jeżeli przedsiębiorstwo funkcjonuje wyłącznie na zasadzie kasowej, trudno jest mierzyć dokładnie koszty i zyski, ponieważ wydatki mogą odnosić się do kilku transakcji, np. przedsiębiorstwo nabywa akcje, które dzieli następnie na osobno zbywane transze. Występują ponadto takie koszty, które nie dotyczą bezpośrednio wytwarzania i sprzedaży produktów, lecz stanowią koszty funkcjonowania całej firmy. W takiej sytuacji przedsiębiorca winien posiadać odpowiednią wiedzę w zakresie kontroli kosztów i umiejętność analizy danych finansowych. Przypadki te wydają się jednak być rzadkością wśród właścicieli MSP.

Przy braku jakiejkolwiek kalkulacji kosztów, w tym ich rozliczania, ogólna rentowność przedsiębiorstwa jest nieznana. Z punktu widzenia przedsiębiorcy, który pracuje tylko na swoje utrzymanie, nie stanowi to dużego problemu. Jednak przedsiębiorca, który chce rozwijać swoją działalność – a takich jest więcej – potrzebuje informacji o kosztach działalności firmy.

Brak pełnej wiarygodności i przejrzystości danych rzutuje na dostęp przedsiębiorstwa do zewnętrznych źródeł finansowania i na politykę rządu co do wspomagania finansowego badanego segmentu przedsiębiorstw. Jeżeli chodzi o kredytodawców, to potrzebują oni informacji nie tylko o obecnych, ale i przyszłych wynikach finansowych kredytobiorcy. Instytucje rządowe wspierające przedsiębiorczość mają podobny problem z wiarygodnością danych, bowiem dofinansowanie projektów wymaga wcześniej oceny ich efektywności, a od momentu zatwierdzenia, monitorowania jego realizacji. Z tego powodu np. Bank Światowy opracował własny zestaw danych (wskaźników i sprawozdań), które będą wymagane przy ocenie przyznania dofinansowania do projektu, a również w trakcie realizacji projektu.

Rządy poszczególnych krajów wymagają informacji istniejących w sprawozdaniach finansowych zarówno w celach zarządzania, jak i opodatkowania. Stąd wielu przedsiębiorców nie prowadzi rachunkowości, uważając że brak ewidencji księgowej uniemożliwia pobór podatków. Jednak brak przejrzystej ewidencji powoduje, że przedsiębiorcy są narażeni na legalne bądź nielegalne

„naciski" ze strony urzędników podatkowych. Z badań wynika, że skorumpowani urzędnicy mogą wykorzystać brak ewidencji księgowej do „brania łapówek", co nie jest możliwe w przypadku prowadzenia rachunkowości.

Zespół ekspertów na podstawie wyróżnionych wcześniej potrzeb w zakresie rachunkowości zidentyfikował kilka cech, którymi winien charakteryzować się system rachunkowości MSP.

1. Przydatność w zarządzaniu.

Duże przedsiębiorstwa rozumieją cel istnienia rachunkowości zarządczej i finansowej. Poszczególne jednostki organizacyjne mają zwykle za zadanie prowadzenie bazy danych dla potrzeb rachunkowości, która jest następnie wykorzystywana do sporządzania różnych raportów dla potrzeb wewnętrznych i zewnętrznych. Wiele małych firm uważa jednak, że rachunkowość służy jedynie otoczeniu zewnętrznemu i nie docenia znaczenia informacji menedżerskich (*management information*). Jeżeli małe firmy prowadzą ewidencję księgową, to rzadko próbują wykorzystać ją w celach zarządzania.

Niezbędne informacje menedżerskie powinny być w miarę szczegółowe, aby umożliwiły ocenę rentowności głównych produktów lub segmentów działalności. Winny to być zatem wiarygodne, przejrzyste informacje na temat kosztów zmiennych i stałych (w tym amortyzacji), i innych kosztów rozliczanych w czasie.

2. Ujednolicenie.

Z jednej strony, wydawać się może, że uniformizm jest pożądany z punktu widzenia efektywności, z drugiej jednak strony anglosascy księgowi negatywnie ocenili go twierdząc, że prowadzi do powstawania informacji, które nie są w stanie odzwierciedlać indywidualnego charakteru poszczególnych przedsiębiorstw.

Wielka Brytania np. doszła do wniosku, że zakres ujawniania informacji (w tym przypadku chodziło o informacje z zakresu zysków i strat) zwiększył się po wprowadzeniu standardowej formy sprawozdań finansowych wymaganych przepisami Unii Europejskiej. Z drugiej strony natomiast swoboda wyboru może prowadzić do nieefektywności. Jeden z ankietowanych specjalistów świadczących usługi w zakresie rachunkowości stwierdził, iż bywają przypadki, że trzy różne banki w jednym mieście, które oferowały kredyty dla MSP wymagały różnej formy prognozy rachunku przepływów pieniężnych. Oznacza to, że przedsiębiorca w takim przypadku był zmuszony np. zapłacić za trzy opracowania. Działanie to jest oczywiście nieefektywne. Wymagania dotyczące ujednoliconych sprawozdań finansowych przynoszą znaczne oszczędności.

Na pewno dałoby się również odczuć korzyści z jednolitego systemu dotyczącego: oprogramowania, szkolenia, usług doradczych, deklaracji podatkowych, badania sprawozdań, transferu personelu między przedsiębiorstwami.

Ujednolicenie systemu umożliwiałoby odpowiednim instytucjom szkolenie pracowników na podstawie ujednoliconych programów.

Należy również zaznaczyć, że potrzeby małej firmy w zakresie rachunkowości są stosunkowo niewielkie i nieskomplikowane. Jednak w miarę rozwoju przedsiębiorstwa, zwiększa się zapotrzebowanie na coraz bardziej złożone informacje dla celów wewnętrznych i zewnętrznych. System rachunkowości powinien zatem uwzględniać możliwość progresji informacji od stosunkowo prostych do złożonych. Plan SYSCOA powstały niedawno w Afryce „francuskiej" jest dobrym przykładem tzw. systemu gniazdowego (*nested system*), umożliwiającym rejestrowanie prostych transakcji kasowych dla mikroprzedsiębiorstwa, stosowanie prostego systemu rachunkowości memoriałowej dla małych przedsiębiorstw, który można następnie rozwinąć w pełną rachunkowość zgodną z międzynarodowymi standardami.

Organizacja Narodów Zjednoczonych bardzo popiera Międzynarodowe Standardy Rachunkowości będące podstawą rzetelnych sprawozdań finansowych dużych przedsiębiorstw notowanych na międzynarodowych rynkach finansowych i traktuje je jako wzorzec przy opracowywaniu regulacji przez kraje rozwijające się.

Rządy poszczególnych krajów wspierając rozwój MSP kierują się logiką, zgodnie z którą endogenicznym źródłem rozwoju gospodarki jest wzrost małych przedsiębiorstw.

W praktyce Międzynarodowe Standardy Rachunkowości mają również zastosowanie dla małych przedsiębiorstw, ponieważ podstawą większości z tych standardów jest zasada memoriałowa i zasada kosztu historycznego. Natomiast wiadomo, że nie uwzględniają one sprawozdań dla celów podatkowych oraz dotyczą wielu skomplikowanych transakcji nie mających miejsca w małej firmie.

Podstawowy system rachunkowości memoriałowej w swojej prostej formie jest kompatybilny z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości. Dzięki temu jest on odpowiedni jako punkt wyjścia (*starting point*) dla małych i średnich przedsiębiorstw, bez wymagania od nich formalnego stosowania standardów jako takich.

3. Kompatybilność z systemem podatkowym.

W skomputeryzowanym systemie funkcjonującym w dużych przedsiębiorstwach nie ma problemów z przetwarzaniem informacji, aby można sporządzić raporty finansowe dla celów zarządzania i dla akcjonariuszy oraz raportów fiskalnych dla urzędu podatkowego. Dla mniejszych przedsiębiorstw prowadzenie dwóch zestawów informacji: dla celów zarządzania i podatkowych, jest mało efektywne, jeżeli chodzi o czas związany z prowadzeniem ewidencji. Z tego powodu ewidencja winna być prowadzona w sposób zuniformizowany, zwykle zgodny z wymogami podatkowymi, oraz także z raportami zaprojektowanymi tak, aby można było prosto ocenić wpływ

opodatkowania na poszczególne wielkości ekonomiczne. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości nie określają oczywiście sposobu prowadzenia ewidencji, a wyłącznie zasady sporządzania rocznych sprawozdań finansowych. Z tego względu wydaje się, że nie będzie sprzeczności z MSR, jeżeli baza danych będzie dostosowana do wymogów podatkowych.

Zdaniem ekspertów należy wypracować ramy konceptualne rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw. Model taki będzie oparty na Międzynarodowych Standardach Rachunkowości, przy czym powinny one zawierać dotychczasowy zestaw zasad umożliwiających w miarę wzrostu wielkości przedsiębiorstwa przechodzenie na wyższy szczebel ewolucyjnej drabiny rozwoju rachunkowości, poczynając od ewidencji wpływów pieniężnych poprzez prostą ewidencję memoriałową, aż do pełnej zgodności z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości.

Polecany model systemu rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw jest następujący:

– mikroprzedsiębiorstwa (maksimum 5 osób) – ewidencja kasowa;

– małe przedsiębiorstwa (6–50 osób) – system rachunkowości memoriałowej, zalecany standardowy plan kont o uproszczonej strukturze, umożliwiający generowanie informacji dla potrzeb zarządzania;

– średnie przedsiębiorstwa (51–250 osób) – system rachunkowości memoriałowej zgodny z zasadami Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, oparty na bardziej złożonym planie kont;

– duże przedsiębiorstwa nie notowane na rynku publicznym – w przeważającej części zgodność z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości;

– duże przedsiębiorstwa notowane na rynku publicznym – pełna zgodność z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości.

Przykładowy plan kont ilustruje załącznik 1. Małe przedsiębiorstwa potrzebują prostych baz danych, zwykle zawierają one stosunkowo niewiele transakcji, a więc wystarczy im uproszczona ewidencja.

Francuski plan kont przewiduje trzycyfrowe numery kont dla podstawowych kategorii informacji, np. 210 dla rzeczowych aktywów trwałych. W małej firmie nie są wymagane skomplikowane analizy, jednak w miarę jej rozwoju oraz wzrostu złożoności struktury aktywów można rozszerzyć ewidencję wprowadzając konta np. 211 dla budynków, 212 dla gruntów itp., lub nawet ewidencję cztero- lub pięciocyfrową. Oznacza to, że podstawowa struktura ewidencyjna jest taka sama niezależnie od rozmiarów przedsiębiorstwa (np. konta rzeczowych aktywów trwałych zawsze będą miały numery zaczynające się od 21) dzięki czemu każda zainteresowana osoba będzie mogła „odnaleźć się" w systemie rachunkowości każdej firmy. Oznacza to, że małe firmy potrzebują jedynie prostego systemu ewidencji, tak aby łatwo można było wprowadzać do niego informację i generować na ich podstawie proste raporty.

W załączniku 2 został zaprezentowany zalecany schemat rachunku zysków i strat. Sugeruje się, żeby plan kont powiązany był (tak jak to ma miejsce we Francji) z zakresem sprawozdań finansowych. Pojedyncze sprawozdanie powinno dostarczać nie tylko informacji zagregowanych, ale także, gdy wytwarza kilka rodzajów wyrobów lub działa w różnych segmentach, szczegółowych analiz kosztów ze wskazaniem uznawanych i nie uznawanych przez władze podatkowe za koszty uzyskania przychodów. Ułatwi to przedsiębiorcy porównanie zysku księgowego z dochodem podatkowym o ile różnice takie występują.

Załącznik 3 przedstawia schemat bilansu. Jest on zgodny z czwartą Dyrektywą Unii Europejskiej oraz Międzynarodowym Standardem Rachunkowości nr 1 (*Prezentacja Sprawozdań finansowych*).

Natomiast załącznik 4 ukazuje schemat sprawozdania z przepływu środków pieniężnych zgodny z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości nr 7 (*Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych*).

Bożena Mikolajczyk

MODERN ACCOUNTING PROBLEMS IN SMEs

SMEs represent the dominating segment of enterprises in all countries and especially in those heading for market economy and developing. Hence the paper focuses on problems related to problems in accounting systems operated by SMEs, financial reporting and accountants expertise. The paper proposes an accounting model for SMEs based on the report *Accounting by Small and Medium-Sized Enterprises*.

Załącznik 1

Przykład planu kont opracowany na podstawie planu kont dla małych przedsiębiorstw we Francji

Konta bilansowe:

101 Kapitał
106 Kapitał rezerwowy
108 Osobisty kapitał właściciela

120 Zysk lub strata roku obrotowego

150 Rezerwy na przewidywane ryzyko i koszty

160 Kredyty i pożyczki

200 Wartości niematerialne i prawne
210 Aktywa rzeczowe
270 Inwestycje

280 Zakumulowane umorzenie wartości niematerialnych i prawnych
281 Zakumulowane umorzenie aktywów rzeczowych

310 Zapasy materiałów
350 Zapasy wyrobów gotowych i produkcji w toku
370 Zapasy towarów

400 Zobowiązania handlowe
410 Należności handlowe
430 Fundusz socjalny
444 Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego
460 Pozostałe rozrachunki
470 Rozliczenia międzyokresowe

510 Rachunek bankowy
530 Środki pieniężne w kasie

Konta wynikowe:

600 Zużycie materiałów
603 Zmiana stanu zapasów
610 Usługi obce
630 Podatki i opłaty
640 Wynagrodzenia i świadczenia na rzecz pracowników
650 Pozostałe koszty
660 Koszty finansowe
681 Amortyzacja i rezerwy – o charakterze operacyjnym
686 Amortyzacja i rezerwy – o charakterze finansowym
695 Podatek dochodowy
701 Przychody ze sprzedaży wyrobów gotowych
706 Przychody ze sprzedaży usług
707 Przychody ze sprzedaży towarów
760 Wynik finansowy

Załącznik 2

Przykład rachunku zysków i strat

Rachunek zysków i strat Sp. z o.o., za 2001 r.

Pozycja	Razem	Wyrób A	Wyrób B	Przychody i koszty wspólne
Przychody ze sprzedaży	325 000	140 000	160 000	25 000
RAZEM koszty operacyjne	178 900	86 700	97 700	94 500
Zużycie materiałów	74 500	32 600	41 900	–
Zmiana stanu zapasów	1 200	2 100	(900)	–
Amortyzacja	12 300	3 400	2 800	6 100
Wynagrodzenia	137 700	43 200	43 200	51 300
Rozmowy telefoniczne	1 800	–	–	1 800
Ogrzewanie i zużycie energii	10 800	5 400	5 400	–
Ubezpieczenia	2 600	–	–	2 600
Czynsze i opłaty	18 600	–	–	28 600
Raty leasingowe	6 500	–	5 300	1 200
Rezerwy	1 000	–	–	1 000
Koszty eksploatacji samochodu	1 900	–	–	1 900
Wynik operacyjny	46 100	53 300	62 300	(69 500)
Odsetki	(6 200)			
Wynik brutto	39 900			
Koszty nie stanowiące kosztów uzyskania przychodu	1 000			
Dochód podatkowy	40 900			
Podatek dochodowy	(10 275)			
Wynik netto roku obrotowego	30 625			

Załącznik 3

Zalecany format bilansu zgodny z czwartą Dyrektywą Unii Europejskiej i Międzynarodowym Standardem Rachunkowości nr 1

Bilans Sp. z o.o. na 31 grudnia 2001 r.

Aktywa			
Aktywa trwałe			
Środki trwałe	170 000		
Minus: umorzenie	40 000	130 000	
Wyposażenie	85 000		
Minus: umorzenie	25 000	60 000	
Razem aktywa trwałe			190 000
Aktywa obrotowe			
Zapasy materiałów		18 200	
Zapasy wyrobów gotowych		34 000	
Należności handlowe	28 500		
Minus: rezerwy	2 500	26 000	
Rachunek bankowy		5 600	
Środki pieniężne w kasie		1 200	
Razem aktywa obrotowe			85 000
RAZEM AKTYWA			275 000
Pasywa			
Kapitał własny			
Kapitał udziałowy		100 000	
Zyski zatrzymane		40 000	
Kapitał rezerwowy		3 500	
Razem kapitał własny			143 500
Zobowiązania długoterminowe		105 500	
Zobowiązania krótkoterminowe		26 000	
Razem zobowiązania			131 500
RAZEM PASYWA			275 000

Załącznik 4

Zalecany format sprawozdania z przepływu środków pieniężnych zgodny z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości nr 7

Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych Sp. z o.o. za 2001 r.

Przepływy z działalności operacyjnej			
Wpływy ze sprzedaży	310 175		
	(264 400)		
Płatności na rzecz dostawców i pracowników		45 775	
Środki pieniężne z działalności operacyjnej	(6 200)		
	(10 275)		
Zapłacone odsetki		(16 475)	29 300
Zapłacony podatek dochodowy			
		(12 500)	
		500	
Przepływy netto z działalności operacyjnej			(12 000)
Przepływy z działalności inwestycyjnej		(5 500)	
		(10 000)	
Wydatki na zakup środków trwałych			(15 500)
Wpływy ze sprzedaży środków trwałych			1 800
Przepływy netto z działalności inwestycyjnej			5 000
Przepływy z działalności finansowej			6 800
Spłata kredytów i pożyczek			
Spłata zobowiązań hipotecznych			
Przepływy netto z działalności finansowej			
Zmiana stanu środków pieniężnych netto			
Środki pieniężne na początek okresu			
Środki pieniężne na koniec okresu			